Nieuwsbrief

Juni 2026

Nijs oet Toen

Op het moment dat ik aan Nijs oet Toen schrijf, ben ik alweer bijna een half jaar als tuinbeheerder van Domies Toen actief. Helaas is het aantal vrijwilligers dat in de tuin werkt beperkt, maar door hun enorme inzet is het toch gelukt om naast het reguliere onderhoud de nodige klussen af te ronden.

Trap

De trappen in de kuil zijn klaar en daarmee is hij weer goed begaanbaar voor bezoekers. Op dit moment oogt alles nog wat kaal. Normaal gesproken staan in en aan de rand van de kuil planten die groeien op de overgang van open grasland naar struweel, een zogenaamde zoomvegetatie. Door de werkzaamheden aan de trap was het nodig om een gedeelte opnieuw in te planten. Naar verwachting zullen de planten in september, als de kuil wordt 'geopend', zijn uitgegroeid waardoor het beeld van een zoomvegetatie goed tot zijn recht zal komen.

Bank

Op het diepste punt, een beetje verscholen onder de gele kornoeljje, is een bankje geplaatst. Door het ontbreken van de rug kun je twee zijden van de bank gebruiken. Zo kun je ervoor kiezen om zonder veel afleiding naar de planten van de zoomvegetatie te kijken, of je kiest voor een fraai uitzicht op de kerk.
Het bankje in de kuil is gemaakt van basalt. Oerdegelijk. Daardoor weegt het bankje tweehonderd kilo waardoor er vier mensen nodig waren om het op zijn plaats te krijgen. Bij deze wil ik graag Maarten, Stefan en Emiel hier nogmaals voor bedanken.
Ook Rob wil ik bedanken voor het oplossen van het probleem dat we met de elektriciteit hadden.

Stagiaire

Meer hulp kwam van Vosse. Vosse heeft acht dagen maatschappelijk stage bij Domies Toen gelopen. In die tijd heeft ze mogen ervaren hoe divers het werken in de tuin is. Van het trekken van heermoes tot het maken van een stapelmuur in de vlindertuin. Bij die laatste klus hebben we nog extra hulp van Bianca gekregen.

Bijbelse planten

Er was al een paar jaar de wens om het aantal soorten bijbelse planten in Domies Toen uit te breiden met onder andere een druif. Doordat we de opgepotte planten die naast het prieel stonden hebben verhuisd kwam er ruimte vrij om deze wens in vervulling te laten gaan. Naast de druif is er ook een olijf en een moerbei aan de collectie bijbelse planten planten toegevoegd.

Positieve reacties

Natuurlijk genieten de tuinvrijwilligers van hun werk en de fraaie plek waar we mogen werken. De tuin is geen dag hetzelfde. Mooie bloemen, vrolijke insecten en fraai vogelgezang voelen als een beloning voor ons werk. Maar we krijgen zeker ook energie van de positieve reacties van de bezoekers van Domies Toen.

Oproep

Mede dankzij de inzet van een aantal 'eenmalige' vrijwilligers hebben we de afgelopen maanden veel werk kunnen verzetten. Helaas is het vaste team vrijwilligers te klein voor het werk wat er in de botanische tuin moet gebeuren. Vandaar deze oproep, wil je graag deel uitmaken van een leuk team vrijwilligers dat met veel positieve energie ernaar streeft de schoonheid van de tuin tot zijn recht te laten komen, je bent van harte welkom. *Dick Bakker*

Van kelder naar kuil

Het afgelopen jaar is er heel hard aan de kuil in Domies Toen gewerkt.
In 2024 al startte Jan Jaap Boehlé met het opruimen van de woekerende planten. De traptreden bleken toen min of meer verdwenen, en in ieder geval levensgevaarlijk om te lopen, daar moest een oplossing voor komen. Herstel zoals de toenmalige tuinbeheerder Nienke Reeder rond 2010 had uitgevoerd, was niet meer mogelijk. Dus uiteindelijk werden de planten die wel behouden moesten blijven voorzichtig uitgegraven en opgeslagen voor herplant.
Er werd een nieuwe veilige trap uitgedacht. Nu is die trap er, met een bankje waar je rustig je zonden kunt overdenken of kunt genieten van een mooie rustige plek met zicht op de Petruskerk. Of, als je je omdraait, zicht op de rode beuk! De planten kregen hun plek weer terug.

Inmaak en onderduik
Maar hoe is die kuil ontstaan? Wat is de geschiedenis van die kuil?

Zo zou de kelder eruit hebben kunnen zien. Deze kelder is van de kosterij in Warffum.
Foto: Anjo de Haan

Ooit, al in de middeleeuwen, stond er een weem, een pastorieboerderij, ongeveer waar nu de mergelvallei en de kuil liggen. Het was eerst de woonstee van de pastoor, na de hervorming woonden er dominees die ook boer waren. In de 19e eeuw was die bijverdienste niet meer nodig. De dominee hoorde tot de notabelen van het dorp en dat moest getoond worden. In 1881 zijn de schuur en het koetshuis afgebroken en werd het voorhuis van de weem vergroot tot de grote pastorie die daar tot 1961 heeft gestaan.
In 1881 is de tuin ‘getekend’ door de president kerkvoogd, D.L. Broekema. Er werd, naar de toenmalige mode, een slingertoen aangelegd. Het oude voorhuis, dat dus deel uitmaakte van de pastorie, had een grote kelder. Die bleef bestaan. Er werd fruit bewaard, en inmaak, maar in de oorlog hebben er ook onderduikers gezeten.

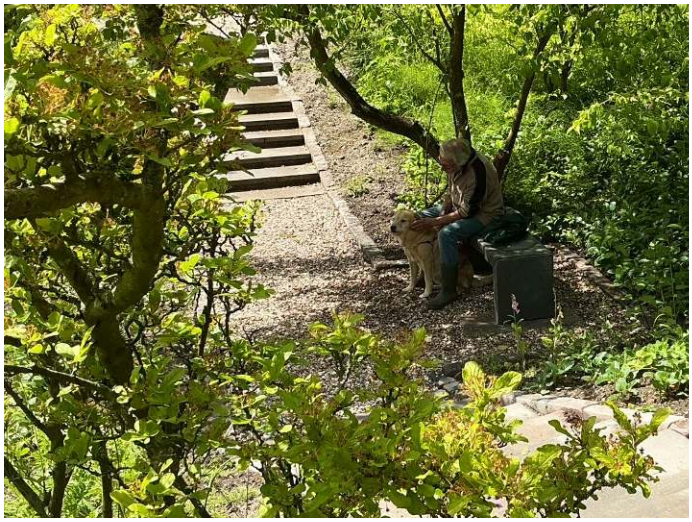

Appels en peren
In 1961 werd de pastorie afgebroken. Gelukkig bleef de slingertoen bewaard. Dit onder bezielende leiding van Tine Clevering Meijer in samenwerking met tuinarchitecte Renske Boon. Zij waren samen verantwoordelijk voor het ontwerp en bedachten de naam Domies Toen. De kelder werd niet dichtgegooid, maar werd opgenomen in het ontwerp onder de naam ‘de kuil’, met traptreden en met een ‘zoombeplanting’.
De laatste jaren raakte die kuil overwoekerd door onder andere sleedoorn en kruidvlier, en onbegaanbaar doordat de traptreden helemaal vergingen.
Gelukkig kunnen we nu die kuil met aangepaste en vernieuwde beplanting wel weer in. En bedenk dan dat hier heel lang de weckpotten hebben gestaan en er appels en peren lagen die dagelijks gekeerd moesten worden.
Op 5 september gaan we de gerenoveerde kuil feestelijk inwijden! Alle vrienden en andere geïnteresseerden zijn dan welkom!
Annette Broekhuizen

Zondag 28 juni, om 14:00 uur, bij zonnig en rustig weer gaat Jan Jaap Boehlé op zoek naar insecten. Loopt u mee?
Zondag 12 juli om 14:00 uur is er een rondwandeling langs bijbelse planten met Clary Rooda en Barbara de Beaufort.
De rondwandelingen zijn gratis. Niet-vrienden betalen 3 euro entree voor de tuin.

Zaterdag 5 september is de feestelijke opening van de hernieuwde kuil.
Houd de website in de gaten voor meer informatie.

Geel en giftig

In de zomermaanden kleuren de bermen en natuurgebieden meer en meer geel. Jakobskruiskruid, wederik, boerenwormkruid, Sint-Janskruid, teunisbloemen, allemaal gele bloemen. Het lijkt alsof er ieder jaar meer geel bijkomt. Dat klopt. Sinds eind jaren 90 van de vorige eeuw is er nu al vijf keer zoveel geel in de natuur als daarvoor, zo blijkt uit onderzoek.

De duinvariant van Jakobskruiskruid met rupsen

Verse grond

Het lijkt er ook op dat Jakobskruiskruid het erg goed doet in Nederland. De toename van Jakobskruiskruid in ons land en de landen om ons heen heeft waarschijnlijk te maken met een toename van het aantal geschikte groeiplaatsen door grootschalige aanleg van infrastructuur, bebouwing en het teruggeven van landbouwgrond aan de natuur. Het zijn met name de zaden die zich gemakkelijk verspreiden en terecht komen in verse omgewoelde grond. Daarnaast is Jakobskruiskruid in het verleden ingezaaid in wegbermen, maar dit gebeurt al lang niet meer. Het is een echte pioniersplant die moeilijk te bestrijden is.

Jakobskruiskruid is er in meerdere gedaantes. Op de eilanden bijvoorbeeld is het duinkruiskruid. Deze gele bloemen lijken iets meer op boerenwormkruid. Er is ook borstelkruiskruid, een exoot die dezelfde giftige eigenschappen heeft maar een struikachtig voorkomen heeft.

Hetze

Er wordt weer volop gesproken over Jakobskruiskruid en hoe giftig de plant voor dieren is. Soms lijkt het wel of alle gele bloemen in het veld geruimd moeten worden. Er is een soort van hetze geformeerd rondom deze plant. Dat is jammer omdat deze inheemse plant, los van dat deze giftige stoffen bevat, ook voor heel veel biodiversiteit zorgt.

Zo is het Jakobskruiskruid een waardplant voor tal van insecten die er nectar halen maar die zich ook tegoed doen aan de bladeren. De zwartgeel gestreepte rupsen, ook wel zebrarupsen genoemd, van de zwart/rode Jakobsvlinder zijn erg bijzonder om te zien. Het lijkt erop dat de rups er alles aan doet om zo onaantrekkelijk mogelijk te zijn voor vogels. De strepen zouden kunnen wijzen op ernstige giftigheid. Vogels mijden de rupsen dan ook. In de zomerperiode zie je vaak veel rupsen op een afgeknaagde stronk van het Jakobskruiskruid zitten. Enkele weken later, meestal ergens in juli, zie je de opvallende diepzwart-rode Jakobsvlinder. Dit is een bijzondere vlinder omdat het een nachtvlinder is die overdag vliegt.

Hooi

Soms zie je een weiland vol Jakobskruiskruid en toch loopt er vee in het weiland. Je zou je af kunnen vragen of de dieren resistent zijn tegen de planten. Niets is minder waar. De plant is erg giftig en bitter van smaak en wordt door alle grazende dieren daarom juist gemeden. Echter als Jakobskruiskruid wordt meegemaaid en in het hooi terechtkomt, dan verliest het de bittere smaak, maar niet de giftige werking. Het gif stapelt zich op in de lever van de dieren en zal de dood tot gevolg hebben. Dus ja, het is een giftige plant, maar alleen dodelijk in hooi voor het vee. *Jan Willem Zwart*

Jakobskruiskruid met Sint-Jansvlinder en kommazweefvlieg

Jakobskruiskruid met kegelbijvlieg

Het oog van een prille vrijwilliger

Het is midzomer en overal is het mooi. Zeker in Domies Toen! Overal bloeien bloemen tegen een achtergrond van vele tinten groen en soms donkerrood. Alle kleuren van de regenboog betoveren de tuin: het lichte paars van de beemdkroon, witte margrieten, stralende oranje papavers, trotse gele toortsen, aardse paarse en lila geraniums, blauw slangenkruid, en nog veel meer. En met daarnaast ook nog prachtige geurende rozen. Bijna alles bloeit, een waar feest voor ons tuinliefhebbers! Het is zondagochtend en ik hoor overal zoemende insecten, zie gefladder van vlinders en er is een symfonie van vogelgeluiden.

Sinds ik vanaf het voorjaar mee mag helpen in de tuin, besef ik steeds meer wat voor een fijne unieke plek onze Toen is. De plek straalt zoveel rust uit dat een paar uurtjes simpel wieden genoeg is om een tijdloos gevoel te ervaren. Op zo'n stille zondagochtend is de Toen dan ook heel even van mij.

Mijn speciale taak is de kruidenborder zo goed mogelijk 'schoon' te houden. Moeilijk hoor, want ik

gun elk plantje een leven, maar snap ook dat je af en toe iets moet wieden om het in het vakje horende kruid een kans te geven. Gelukkig hoeft het niet al te strak en netjes. Zo zijn bijvoorbeeld paardenbloemen, als voedingsbron in het voorjaar voor insecten zeer gewenst.

Maar ook op andere momenten van de week, als je even met een paar mensen op verschillende plaatsen in Toen bezig bent, is het fijn. Je praat soms even met elkaar, of laat elkaar wat zien, deelt iets moois, wisselt ervaring uit, stelt een vraag. Dick, die je even uitlegt waar je op moet letten, of wat nu prioriteit heeft.
Ik besef nu pas wat een voorrecht het is om mee te mogen werken aan het behoud van onze Toen, hoe uniek deze mooie plek is. Ik word daarin ook telkens weer door geïnteresseerde genietende bezoekers bevestigd.

Domies Toen zoekt nog meer helpende handen. Kom eens langs in Toen, geniet en vraag ons gerust hoe dat werkt, of bel. Je hoeft echt geen bioloog of botanicus te zijn.

Het is enorm de moeite waard om mee te helpen Domies Toen te onderhouden, het is leerzaam en ook fijn samenwerken! Doen!!!
Lies Vedder

De kuil: koelkast van het verleden

Tijdens hete zomerdagen waren vroeger kelders en diepe kuilen onmisbaar. Vóór de uitvinding van elektriciteit deden deze ondergrondse ruimtes dienst als natuurlijke koelkasten. Ze hielden verse zomeroogst en geurige kruiden koel en sappig, ver weg van de brandende zon.
Deze verfrissende, plantaardige smoothie brengt die historische kelderkoelte rechtstreeks in je glas. Ideaal als zomers tussengerecht of voorafje!

IJskoude komkommer-avocado smoothie

(4 pers.)
Ingrediënten: 1 geschilde komkommer, 1 avocado, sap en rasp van 1 limoen, 250 ml sojayoghurt, 4 bollen citroensorbetijs en 10 verse munt- of citroenmelisseblaadjes
Bereiding: Halveer de avocado en verwijder de pit. Pureer het vruchtvlees in de blender samen met de komkommer, sojayoghurt, het citroensorbetijs, het limoensap en de verse munt of citroenmelisse tot een gladde, ijskoude massa.
Serveren: Verdeel de smoothie over 4 glazen en garneer met de frisse limoenrasp. Strooi, als ze er nog zijn, enkele vlierbloesembloempjes erover.
Serveer direct voor de ultieme verfrissing!

Met warme groet,
Angelika van Tuin Engelwortel